

Nr 328.

Av herr Vennerström m. fl., om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder i syfte att öka sädeshöjningen i riket.

För varje dag som går blir livsmedelsfrågan alltmer brännande för Sveriges folk. Allt efter som svårigheterna växa att utifrån fylla de tomrum som finnas i Sveriges förråd av spannmål och övriga livsmedel reser sig den frågan alltmera hotande: huru skall Sverige kunna skaffa sig de nödvändiga livsmedelsförråden för att icke svälten skall på allvar börja härja inom landet? Faran är icke längre långt borta, den har trängt oss tätt in på livet. Statsmakterna frukta på goda skäl, att spannmålsförråden som lämna befolkningens oundgängliga näring icke skola räcka till. Landets folk har blivit satt på en mjöl- och brödransonering som för mången hårt strävande arbetare kännes så knapp, att han icke vet huru han skall orka prestera ett fullgott arbete. Den stegrade förvildningen i krigsföringen till sjöss kommer med visshet att ytterligare öka svårigheterna att utifrån erhålla nödig spannmål. När det nödvändigaste näringsmedlet börjar tryta, måste det allra viktigaste spörsmålet bli att varje bit växtkraftig mark lägges under odling, att den odlade marken ger största möjliga föda och att avkastningen utav jordbruket, landets modernäring, stegras så att spannmålsbehovet i görligaste mån fylles med landets egen produktion.

Tyvärr ha statsmakterna icke haft blicken öppen för nödvändigheten att i detta det farligaste nödläget, landet befunnit sig i på mångt årtionde, till det yttersta stegra jordbrukets produktivitet. Det är lärorikt att studera »den grå boken», berättelsen om de svenska statsmakternas åtgärder beträffande krigstidens folkhushållning. Mycket har gjorts på alla andra områden men på detta blott det allra minsta. Vad ha regering och riksdag gjort för att lägga all odlingsbar jord under plog och odling? Intet. Vad ha riksdag och regering gjort för att öka avkastningen av den odlade jorden? Just intet. Några senkomna miljoner kronor till hjälp för inköp av gödningsämnen, det är kanske den förnämsta åtgärden.

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 4 saml. 147 häft. (Nr 328—329.) 1

Det har icke saknats möjligheter att redan från krigets början inhämta utländska lärdomar och praktiskt omsätta dem i vårt eget land. Inom alla de krigförande länderna har man sökt att med både mildhet och stränghet, allt efter behovet, åstadkomma den nödvändiga stegringen i jordbruksprodukternas frambringande. Centralmakterna gingo i spetsen, därför att den fientliga blockaden gjorde det svårare för dem än för motståndarne att från neutrala länder hämta det nödiga tillskottet av spannmål och andra livsmedel. Det är allmänt bekant, med vilken förutseende fart och energi *Tyskland* omedelbart kriget bröt ut tog itu med uppgiften att i största möjliga utsträckning låta all lämplig jord ge avkastning. Odlingsbara områden i statsskogarna upplätos kostnadsfritt till brukning under en tid av tre år mot villkor att den första skörden utvanns snarast möjligt. Obebyggda tomter och andra öppna platser i städerna upplätos till odling av potatis och köksväxter; endast i Berlin t. ex. under 1914 omkring 765 hektar jord. Uppmuntrat av de goda resultaten har Tyskland alltjämt både 1915 och 1916 ökat odlingsåtgärderna. Allt har gjorts för att de spirande skördarna skulle bli så rikliga som i mänsklig förmåga stått. Allt ifrån sådden har skörden övervakats av det allmänna, som ställt motorplogar, bränsle, gödningsämne, utsäde och arbetare till lantbrukets förfogande. Då skörden var mogen sörjdes för dess snara inbärgande. Permitterade soldater, krigsfångar, t. o. m. straffångar samt skolungdom sändes ut till jordbruksarbete. Statsbanorna lämnade under skördetiden fria resor för skördearbetare till och från deras arbetsplatser.

Även i *Österrike*, som befunnit sig i samma livsmedelsbristens fördömmelse som Tyskland, ha en mängd åtgärder i samma stil vidtagits. En bland de första i krigets början var att tillgodose jordbruket med arbetskraft. En förordning av den 5 augusti 1914 utfärdade detaljerade bestämmelser om tillsättande av s. k. skördekommissioner. I varje kommun, där jordbruk idkas, skall enligt denna förordning tillsättas en dylik kommission på 3—7 inom kommunen bosatta betrodda personer. Kommunalstyrelsens ordförande eller en av honom utsedd person skall tjänstgöra som kommissionens ordförande. Kommissionen skall tillse, att bärgningen av skörden och arbetet för jordens brukande företages i rätt tid och på ändamålsenligt sätt. För detta ändamål skall skördekommissionen undersöka vilka företag som av brist på egna arbetskrafter och lantbruksredskap äro hänvisade till främmande hjälp samt för sådana företag förmedla inom kommunens område förefintliga arbetskrafter och lantbruksredskap. Om nödig arbetskraft ej kan anskaffas på frivillighetens väg

äger skördekommissionen befalla alla inom kommunen varande manliga och kvinnliga personer (med vissa undantag) att ställa sig till förfogande för utförande av sådant arbete som här avses. Personer som för sitt uppehälle äro hänvisade till arbetsförtjänst skola av den jordbrukare, för vilken de arbeta, erhålla betalning som på grundval av i orten gängse priser bestämmes av skördekommissionen. Eljest skall arbetet utföras utan ersättning, såvida ej överenskommelse om sådan är frivilligt träffad. Lantbruksredskap och dragarekrafter, som ej äro nödvändiga för ägarens eget arbete, skola likaledes efter skördekommissionens bestämmande ställas till sådana företags förfogande som äro i behov därav. Om tillräcklig arbetskraft ej kan erhållas inom kommunen eller om överskott å sådan finnes, skall skördekommissionen göra anmälan därom hos distriktets arbetsförmedling. Arbetare som på främmande ort blivit anskaffade för att utföra sådant arbete som här avses få vid befordran i trupp på minst fem personer å statsbanorna och å vissa enskilda banor fri resa från den plats, där de uppehålla sig, till den plats, där de äro stationerade.

Denna förordning som ännu gäller har kompletterats med en förordning av den 3 mars 1915 angående uppodling av i träde eller vanhävd liggande jordområden. Enligt densamma fingo kommunerna rätt att under 1915 å dylika områden, varest den 15 april 1915 inga förberedande åtgärder för vårsådden voro vidtagna av de därtill berättigade, låta odla till människoföda eller djurföda lämpliga växter. Om vederbörande kommun ej intill den 23 april 1915 begagnat sig av denna rätt, kunde de civila distriktsmyndigheterna medgiva grannkommunerna eller annan person att efter skördekommissionens anvisningar och under dess ledning och uppsikt uppodla områdena ifråga. Det ålåg varje kommun att senast den 25 april 1915 till de civila distriktsmyndigheterna lämna en förteckning över alla i träde liggande jordområden. Dessa bestämmelser skulle icke alls eller endast delvis komma till användning, om resp. ägare före den 31 mars 1915 meddelade de civila distriktsmyndigheterna, att jordområdet i fråga under år 1915 skulle odlas eller användas för ändamål, som över huvud taget eller från en bestämd tidpunkt omöjliggjorde egendomens uppodlande. Dessa stadganden ha varit i kraft även under år 1916.

Inom ententens stater har livsmedelsbristen icke förrän på sistone blivit allvarligt olycksbådande. Icke desto mindre ha de dock rätt så tidigt vidtagit åtgärder för att säkerställa särskilt en ökad brödsädesodling. I avsikt att medverka till att 1915 års skörd bleve så riklig som möjligt riktade jordbruksministern i *Frankrike* den 17 oktober 1914 en skrivelse

till prefekterna, vari framhölls att, ehuru arbetet inom jordbruket hittills utfallit tillfredsställande, det dock i vissa avseenden borde kunna organiseras på bättre sätt. Prefekterna anmodades därför uppmana märerna att i förening med kommunalråden taga detta regeringsuttalande under övervägande samt därefter utfärda nödig anvisning för jordbrukets bedrivande.

Vid tiden för sådden beviljades under fanorna inkallade jordbrukare som tjänstgjorde vid territorialarméns depåer permission på några veckor.

Det stadgades, att de som före permissionstidens utgång hade avslutat arbetet med sin egen jord skulle under den återstående delen av tjänstledigheten deltaga i jordbruksarbete hos andra lantbrukare, i första hand hos inkallade, som icke fått permission. För att deltaga i tröskningen erhöles inkallade jordbrukare förnyad permission på samma villkor som under skördetiden. Därjämte erhöles märerna bemyndigande att med användning av i kommunen befintlig redskap och tillgänglig arbetskraft i tur och ordning låta hjälpa de olika lantbrukarna med tröskningen. Om så erfordrades skulle prefekterna genom arbetsfördelning över hela departementet tillgodose de olika kommunernas behov av arbetskraft och redskap.

Framförallt efter det senaste regeringsskiftet har man i *England* kraftigt tagit itu med frågan om ökad produktion för jordbruket. Statsmakterna kunna icke längre tolerera, att odlingsbar jord ligger för fåfot, något som icke varit så sällsynt i *England*. Det meddelades nyligen om en förordning som bemyndigade jordbruksdepartementet att vidtaga åtgärder för odling av sådan jord, som ägaren av en eller annan anledning icke vill kultivera. Grevskapen skulle komma att uppdelas i smådistrikt, och i varje distrikt skulle tillsättas ett utskott med stor befogenhet, alltså ungefär samma anordning som Österrikes skördekommission. Utskotten skulle tillerkännas rätt att för det allmännas räkning taga sådan jord i besittning som med hänsyn till de allmänna behoven sköttes på ett otillfredsställande sätt. Så långt som möjligt skulle utskotten söka med lämpor komma till rätta med dem som icke odlade sin jord. Men nåddes icke med ett sådant tillvägagångssätt det åsyftade resultatet, så borde utskotten i hela samhällets intresse begagna sin myndighet.

Erfarenheterna från utlandet ha många lärdomar att ge de svenska statsmakterna, då nödläget nu tvingar dem att med snabbhet och grundlighet taga jordbruksproduktionsspörsmålet fatt. I de mångskiftande åtgärder, som i korthet refererats, ligger ett helt program för arbetet på produktionens stegring, ett program, som i det väsentliga borde kunna tillämpas även i Sverige. Liksom i de nyssnämnda länderna böra de svenska stats-

makterna vid följande av de utländska produktionsprogrammets stora grunddrag fara fram med hjälpsamhet eller stränghet, allt efter som behovet kräver. Det är viktigt att icke mot den skötsamme, villige och samhällssolidariske odlaren gå bröstgänges tillväga på ett sådant sätt, att hans självständighetskänsla reser sig mot vad han känner som ett obehörigt tryck. I de fall, där bristande resurser och bristande förmåga äro orsaken till att odlingen blir efter, bör staten — varför icke genom upprättande av särskilda skördekommissioner i de olika kommunerna eller genom att bekläda redan nu befintliga institutioner, t. ex. kommunalnämnderna, med samma befogenhet? — så långt som möjligt träda hjälpende emellan genom tillhandahållande av redskap, arbetskraft, gödningsämnen, utsäde och så vidare. Men i de fall, där anledningen är lojhet och dålig vilja, korteligen brist på den allra enklaste samhällssolidaritet, bör staten icke tveka att låta hänsynen till hela folkets näringsbehov och välfärd gå före varje annan hänsyn.

Från många håll har man fäst uppmärksamheten vid det upprörande missförhållandet, att det i Sverige på grund av ren vanvård existerar hundratals och åter hundratals vanhävdshemman, som icke producera mer än en ringa bråkdelen av den spannmålsskörd de kunde bära på sin mark, och detta i en sådan tid, då brödsädesknappheten stiger och det arbetande folket mångenstädes sättes på halv svältstat. Det är icke blott en svart otacksamhet mot gångna generationer, som under svält och möda och umbäranden brutit bygd av obygd, när bolag, skogsjobbare och allsköns jordspekulanter låta växtkraftig mark läggas för fåfot. Det är en förbrytelse mot de tusentals fattiga hem, över vilkas trösklar svälten stiger in. När likgiltiga bolag och samvetslösa ockrare icke ens under nödtiden fylla sin plikt mot jorden och mot det folk, som måste nära sig av jordens alster, är det i stället samhällets plikt att utan tvekan använda sina maktmedel för att omedelbart sätta deras vanhävdshemman i sädesproducerande skick.

Ansvarskännande män från bygder, där vanhävdshemmanens tröstlösa anblick ofta möter ögat, ha väddat till regeringen att till vårsådden tänka på särskilt Norrlands vanhävds hemman. Vid en inför länsstyrelsen i Jämtlands län hållen sammankomst, vid vilken länets kommunalnämndsordförande och brödbyråledamöter med flera sakkunniga voro närvarande, gjordes ett enhälligt uttalande, varigenom en uppmaning ställdes till jordbruksministern att snarast möjligt se till, att de vanhävds hemmanen komme att bära de skördar som landets folk så väl behövde. Det är icke ur vägen, att även riksdagen ger sitt instämmande i en sådan maning till-

känna. För de praktiska åtgärder, som lämpligast kunna vidtagas, ge Österrikes förordning av 1915 och Englands av 1917 förträffliga direktiv.

Att erhålla den nödiga arbetskraften kan måhända ställa sig icke så litet bekymmersamt, då tillgången på arbetare nu i allmänhet är mycket knapp. Även här peka erfarenheterna från de krigförande länderna på en närliggande åtgärd. När härarna trängt fram över främmande mark, ha soldaterna skyndat sig att bereda marken för skördar, så att de utav dem skulle kunna hämta sin näring. När arbetet med sådden och skörden hemma måste forceras, draga soldaterna bort från slaglinjerna och skyttegravarna. Soldaten är jordbrukare, så utomordentligt betydelsefullt anses arbetet på att öka markens avkastning vara. Det är ungefär lika betydelsefullt i Sverige under nuvarande förhållanden. Och soldater finnes det gott om även i Sverige. Stora delar av Sveriges mest arbetsföra ungdom är kallad under fanorna antingen i egenskap av värnepliktiga eller av extra inkallad neutralitetsvakt. Tusenden unga arbetare skulle göra landet en oskattbar nytta, om de kommenderas ut att odla i stället för att gagnlöst vandra fram och åter vid alla möjliga brobyggnader eller på något annat lika svårfattligt sätt fylla sin plikt mot samhället. Lika väl som mobiliserade sysselsatts med vägarbete av mer eller mindre militär natur, borde de väl också kunna sysselsättas med att så och skörda.

Med hänvisning till ovanstående motivering hemställles,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville skyndsammast möjligt låta undersöka på vad sätt och under vilka villkor staten, dels genom tillhandahållande och förmedling av lantbruksredskap, arbetskraft, utsäde, gödningsämnen o. s. v. åt behövande odlare, dels genom att besätta landets vanhävdshemman i sädesproducerande skick, kan på kraftigaste sätt öka sädesproduktionen, samt att Kungl. Maj:t ville antingen i förordningsväg, om så ske kan, vidtaga nödiga åtgärder, eller, om så är nödvändigt, för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 5 februari 1917.

Ivar Vennerström.

C. O. Johansson.

Magnus Bengtsson.

K. Lundberg.

C. Winberg.

J. Björling.
